

Dřevoryt Benčíš.

STARÉ GYMNASIUM.

STUDENTSKÁ LITOMYŠL

ALMANACH
VYDANÝ NA PAMÁTKU
OTEVŘENÍ
NOVÉ GYMNASIJNÍ BUDOVY
A NA OSLAVU 50. VÝROČÍ
VŠESTUDENTSKÉHO SPOLKU
„SMETANA“

*

V LITOMYŠLI 1923

NÁKLADEM SLAVNOSTNÍHO VÝBORU

REDIGOVALI:

Ředitel František Aufrata. — Prof. Vilém Kaválek.
Dr. František Páta.

Tiskem Pražské akciové tiskárny v Praze.

Tak vyvíjel se náš duševní život za gymnasijských studií v Litomyšli. Neměli všichni spolužáci stejných snah pokrokových, ale všichni jsme měli jedno společné, co z nás činilo svaz upřímných přátel: úctu k přesvědčení druhovu a ochotu k pomoci, již by druh potřeboval. A tak jistě všichni s láskou vzpomínáme doby, v níž kladl se nám základ k tomu, co jmenuje se světovým názorem, individualitou a charakterem.

Před nedávnem psal mi můj milý druh ze studií, profesor Arne Novák, srdečný list, v němž mimo jiné poznamenával, „že nemá dosti pochopení pro retrospektivu“. Souhlasím s ním potud, že nesmíme utkvěti na retrospektivě. Ale vím, že i on rád v Litomyšli letos po čtvrtstoletí s námi vykoná duševní procházku retrospektivní, jež bude pro nás všechny osvěžující lázní, jež smyje s nás prach lopoty životní a zkrásní nám naši studentskou minulost. Toho bych přál i nynějším studentům, aby za čtvrtstoletí mohli se stejně krásnými vzpomínkami navštívit drahou, nezapomenutelnou Litomyšl.

Dr. Arne Novák:

TRADICE PIARISTSKÉ.

Když jsem na podzim r. 1890 vstoupil do primy litomyšlského gymnasia, bylo již dávno veta po staré slávě piaristického řádu v Litomyšli. Rozlehlá kolej na hoře Olivetské byla skoro neobydlena, a nemýlím-li se příliš, byl její dlouholetý rektor P. Cyrin také již odstěhován k svaté Anně k oné výsadní zdi kostelíka, kde seskupení kolem proslulého P. Flora sní svůj věčný sen Patres scholarum piarum. Piaristé, které jsem znával z dětství, „ženatý kněz“ P. Damas i věčně úsměvný vtipálek P. Otmar, jenž ostatně býval v Litomyšli jenom přelétavým hostem, dávno zmizeli z města a o dvou nebo o třech často se měnících a docela bezvýznamných obyvatelích koleje věděli jsme právě tak málo my žáci jako ostatní Litomyšlané.

Na gymnasiu působili však mezi profesory dva bývalí piaristé, sekularisovaný kněz, katecheta Petr Čáp, jenž jako P. Eugen dosti dlouho žil v litomyšlské koleji, a klasický filolog Antonín Budinský, který se již jako novic zpronevěřil svatému Josefu Kalasanckému a o jehož piaristické minulosti se v městě a na gymnasiu mnoho nevědělo. Byli to dva výborní mužové a oblíbení učitelé a nad

to zajímavé, ano svérázné osobnosti; teprve v dodatečné vzpomínce jeví se mně oba jako poslední ztělesnitelé piaristických tradic na litomyšlském gymnasiu.

Prof. Petru Čápovi dostalo se již literárního pomníku, v němž ožila zvláště jeho piaristická mladost: ve svém rozsáhlém historickém obraze „Drašar“ zpodobila má matka tohoto věrného přítele naší rodiny postavou P. Eusebia Havrana, který se jako přísný a zbožný piarista velké mravní kázně a sebezapíravé moudrosti odráží od vzdorného bouřliváka P. Just. Michla, vulgo Drašara... Známí i žáci profesora Čápa uhodli hned model této podobizny a prohlásili ji za autentickou. V profesoru Čápovi zosobněno bylo mnoho typických vlastností, které svatý Josef Kalasancký uložil svým následovníkům a jež také čeští piaristé pilně pěstovali. Horlivého kněze, jenž při mši svaté nekonečně — a v zimě k nemalé mrzutosti svých žáků, křehnoucích v ohromném ledovém kostele — meditoval a při exortách asketicky hřímal, doplňoval opravdový lidumil, starající se také o tělesné blaho svého žactva: jeho sobotní rozdělení freboniánských bochníčků mezi studenty, jeho opatrný zimní nákup šatstva a obuvi — ovšem nikdy příliš módních — pro chudé žáky, jeho péče o různá stipendia, to vše mělo až apoštolský ráz a uskutečňovalo krásně podivuhodnou charitu piaristickou, které bych pro její vydatnost a lidskou prostotu rozhodně dal přednost před hlučnější, ale méně účinnou novodobou sociální péčí o studentstvo. Profesor Čáp byl zevnějškem i názory a také vyučovací metodou člověk hodně staromodní a v mechanickém způsobě, jak podle zastaralých a těžkopádných učebnic Matěje Procházky náboženství se svým zpívavým a poněkud komickým přízvukem na poslední slabice přednášel a pak zkoušel, marně se bráně proti obmyslnému „spekulování“ svých žáků, cítili jsme již jako chlapci přežitěk piaristický; ale tento jednotný sloh jeho kněžské i učitelské osobnosti dobře zapadal do tradic ctihodného gymnasia, jak je založila urozená a nábožná panna Frebonie z Pernštejna. Snad měl tento veliký a poloslepý stařec klátivé chůze a omrzlých rukou do sebe leccos pošelilého a zkostnatělého, co nepodporovalo právě duševního vývoje mládeže, ale byl nesporně jejím velkým dobrodincem. Čítám-li občas pochybné historicky o piaristech světáčích, vypravované s nevkusnou zálibou, vždy si vzpomenu na tohoto bývalého piaristu-světce, jenž v neveselé domácnosti uprostřed svárlivých sester a neteří, které vydržoval, žil asketicky, miluje nadevše svého Boha a své studenty.

Na druhém bývalém piaristovi světského gymnasia litomyšlského, na klasickém filologu profesoru Antonínu Budinském, projevovaly se jiné rysy někdejšího mocného

řádu školského, jenž úspěšně soutěžil s vychovatelskou metodou jezuitskou. Ve veřejnosti i ve škole byl tento úsměvný muž úboru až podivínsky nedbalého člověkem velmi žoviálním: jeho hudební záliba i rybářský sport zachovávaly mu trvalou svěžest, z řeckých a římských klasiků, které čítal stále z vnitřní potřeby a pro radost, čerpal skutečnou duševní pružnost a ze svého humoru rozdával štědře kolegům i žákům. Vymáhal v latině i řečtině solidní vědomosti mluvnické a dbal pečlivě o správné porozumění autorům, které již malým chlapcům dovedl přiblížit; pokáral, pohrozil vážně i žertem; byl v jednání se studenty důsledný a spravedlivý, ale v celku byly hodiny u tohoto moudrého a dobrého muže tím, co Komenský tak krásně a povzbudivě nazývá schola ludus.

Když jsem později četl školský řád Otců pobožných škol, nalezl jsem v něm právě zásady, které profesor Budinský proměňoval v praxi, a našel jsem tam vůbec mnoho pedagogické moudrosti a zkušenosti, nasvědčující, že hrubě křivdí piaristickým gymnasiím ti, kdož je buď poznali v úpadku neb se na nich setkali s některým špatným učitelem: nestranný historik středního školství českého v XVIII. a XIX. věku jim dá jistě dosti učinění a nazve je ústavy velmi dobrými. Že takovou vynikající školou bylo i gymnasium na Olivetské hoře v Litomyšli, to nám nedávno dosvědčil soudce stejně objektivní jako vzdělaný. Bratrský kněz a populární spisovatel „Broučků“ Karafiát, který poznal také vyšší školy různého typu v cizině, chválí litomyšlské piaristy, pod nimiž studoval, jak pro jejich příkladnou snášenlivost náboženskou, tak pro jejich bedlivý zřetel k přírodním vědám, což ovšem bylo přirozeno na škole, již dlouho stál v čele učený hvězdář P. Florus Stašek. Ale to jsou již starší piaristické tradice, kterých jsem sám nezažil; doplňují však obraz, jež si dovedu vytvořit podle posledních piaristických mohykánů na gymnasiu litomyšlském.

K řádnému gymnasiu vedle dobrých profesorů a vedle osvícené metody učební, moudře prováděné, náleží také zvyková poesie, která studentům vyzlacuje mladá léta. Že jí bylo málokde tolik, jako právě v Litomyšli, jest obecně známo z Jiráskovy „Filosofské historie“, která již za našich dob vydatně přispívala k tomu, že tyto zvykové tradice byly věrně zachovávány. . . to bylo právě slavné společenské kouzlo litomyšlských škol. Kromě něho, jež pocházelo spíše od studentů samých, vytvořili piaristé na gymnasiu zvláštní poesii zvyků duchovních, poutajících se k mohutnému jejich chrámu — a tyto tradice byly za našich studií stále živы. I ti z nás, kdo příliš nelnou k církevní liturgii, jistě si vzpomenu rádi na složitý a zdobný ritus, kterým gym-

nasisté různých stupňů přisluhovali za vedení P. Petra Čápa při bohoslužbách, a zvláště studentská účast při slavnosti Vzkříšení, kdy hoši z nižšího gymnasia v komžičkách různým způsobem horlivě a neobratně ministrovali, kdežto oktáváni v černém šatě nesli s velkou důstojností rozžaté svíce, září v paměti jasným světlem, podobným lihovým plamenům, které v slavný ten večer vzplály po obou stranách oltáře chrámového. Bylo v tom jistě církevní úsilí připoutati vnímavou mladou mysl k náboženským obřadům; byl v tom asi také kus praktické pedagogiky, jež ceremonielem vzdělávala chování studentské, ale především bylo v tom mnoho poesie, neodlučitelné pro nás staré studenty od gymnasijní Litomyšle.

Stará budova gymnasijní na Olivetské hoře se svou milou vízkou a se sochou svatého Josefa Kalasanckého ve výklenku osiří letoškem tak jako za naší doby osiřela kolej piaristická v jejím sousedství; my, někdejší její frekventanti, myslíme na to s pocitem elegickým. Ale budoucím žákům litomyšlského gymnasia v nové, rozlehlé a pohodlné budově přejeme ze srdce, aby se také na jejich moderním ústavě vytvořily tradice a vykvetla poesie, na něž budou v mužných letech s vděčným pohnutím vzpomínati.

Dr. Josef Páta :

VZPOMÍNKA HODNĚ LITERÁRNÍ.

Vzpomínku nějakou chcete ode mne při loučení se starým naším gymnasiem? Je to trochu brzy, neboť ani ne ve čtyřicátém věku životním se nepíše vzpomínky a mimo to — zde v tom pražském shonu a ruchu, v té vřavě a zápasu hmot a ideí jak možno klidně vzpomínat?

A přece. Dojmy byly příliš silné, aby mohly tak rázem a nenávratně se ztratit. Stačí zamyslit se chvíli a člověk ponoří se úplně do idyly našeho malého městečka, do jeho radostí i trampot... Oči radostně pozdravují starobylé naše domky a srdce letí jim vstříc. A to naše staleté gymnasium, lemované zelení Panské zahrady a ladně družící se k majestátu zámku i kláštera, vlídně dívá se na klidné městečko, z něhož vycházejí jeho dočasní obyvatelé i chovanci, jeho studentstvo, nutná životní součást našeho drahého rodiště.

A člověk se vidí, jak bázlivě „v průvodu rodičů“ kráčí k zápisu do gymnasia, jak uctivě smeká před školníkem,

OBSAH:

<i>Alois Jirásek</i> : Starý obyvatel	3
<i>Dr. Frant. Páta</i> : Stavební historie litomyšlského gymnasia	4
— <i>a</i> : O naší nové budově gymnasijní	8
<i>Dr. Em. Ruffer</i> : Stručná kronika gymnasia v Litomyšli	9
<i>Vilém Kaválek</i> : Studentstvo litomyšlské za války a po ní	21
<i>MUC. Zd. Říha</i> : Příspěvek k vývoji a řešení sociální otázky studentské	24
<i>Ferd. Ruth</i> : Vzpomínky z let 1868—1876	29
<i>Ferd. Ruth</i> : Humoristika	38
<i>Dr. Ignác Kadlec</i> : Vzpomínka	40
<i>Dr. Frant. Lašek</i> : Hrst vzpomínek na studentská léta v Litomyšli	43
<i>Otto Popler</i> : Několik vzpomínkových drobtů	50
<i>Ph. Mg. Jan Laub</i> : Trochu vzpomínek	53
<i>Dr. Rudolf Politzer</i> : Naše oktáva z roku 1898	55
<i>Dr. Arne Novák</i> : Tradice piaristické	58
<i>Dr. Josef Páta</i> : Vzpomínka hodně literární	61
<i>Viktor Kamil Jeřábek</i> : Na tarase	65
<i>Čestmír Jeřábek</i> : Vzpomínka na Litomyšl	69
<i>Karel Konečný</i> : Litomyšlská „maffie“	70
Seznam učitelstva v letech 1893—1923	71
Statistický přehled žactva 1893—1923	76
Vědecké články ve výročních zprávách od roku 1894	77
<i>Dr. Fr. Páta</i> : Publikace o Litomyšli a okolí	77

*

Přílohy: *Rud. Beneš*, Staré gymnasium. Původní dřevoryt.
Budova nového gymnasia. Reprodukce.

